

L'ANTIGA XARXA DE CAMINS DE LES GUILLERIES

Introducció

En el present article es proposa l'antiga xarxa de camins de les Guilleries. L'estudi i el coneixement del territori, les construccions d'infraestructura viària (els ponts...), les descripcions dels militars i els excursionistes, la cartografia militar, la tradició oral... han contribuït a fer-ne la proposta que, en tractar-se d'un treball en curs, s'ha de complementar amb més documentació, en un estudi posterior. De fet, la present nota ha de ser un estímul per a treballs de diferents disciplines (cartografia, història...) provinents de diversos col·lectius (acadèmics, excursionistes...) com, per exemple, la publicació de les descripcions dels itineraris fets pels militars que donen bona pista de la xarxa de comunicacions o l'estudi de les escriptures de propietat dels masos que donen informació sobre els camins com a propietat pública que eren.

De fet, se segueix el mateix procés —però canviant-ne l'abast— reflectit en els dos textos a *Quaderns de la Selva* publicats pel sotassinat. En

el número 14 va sortir la nota “Un camí antic de Girona a Vic per les Guilleries”. Un any després, també als *Quaderns de la Selva*, a la nota “Aportacions sobre cartografia de les Guilleries” quedava reforçada la tesi del recorregut del camí antic amb el mapa CGE 638 provinent del Servicio Geográfico del Ejército de l'any 1809. L'estudi i el coneixement del territori va estimular la proposta que després es va poder documentar.

Breu cronologia

Des d'una perspectiva històrica, poca cosa se'n sap, dels ausetans, els antics pobladors de les Guilleries. Les comunicacions entre ells (dins les Guilleries) i amb els altres indígenes devien ser molt simples, amb camins de bast i algun camí carreter. La frontera est dels ausetans eren les muntanyes de Santa Bàrbara, Sant Gregori, el Far..., o sigui, la línia de muntanyes que presenta el pendent més fort del territori (conseqüència de la falla del Brugent). Curiosament, aquesta frontera s'ha conservat fins als nostres

El pont de Querós, per on passava un dels vells camins que anaven de Rupit a les Guilleries.
Foto: Anna Borbonet (1983)

dies. Els límits del comtat d'Osona i de Girona, les delimitacions dels bisbats de Vic i Girona, les línies divisòries entre els termes municipals... així ho indiquen, encara que cal esmentar la singularitat de la petita vall de Lloret Salvatge.

Els romans es varen interessar per les valls de Susqueda, Osor i Sau. Alguns indicis així ho fan pensar (l'ara romana del Coll, les monedes del Pasteral, les plantacions de castanyers en el vessant nord de les muntanyes que encercen les valls abans esmentades...). En canvi, hi ha menys indicis en el cas del Collsacabra. No hi ha evidències físiques sobre els camins que feien servir els ausetans o els romans, però caldria estudiar alguns elements existents a la Celler de Ter. Sembla que la principal via de les Guilleries era el camí carreter del Coll, que aprofitava moltes carenes de muntanyes. Tanmateix, hem d'avançar a l'època carolíngia per trobar documentació i, llavors, fer suposicions per a èpoques anteriors.

Tant Vic com Girona van ser ciutats importants des d'èpoques anteriors als romans i ho han continuat essent fins als nostres dies. Per tant, aquestes dues ciutats s'havien de comunicar d'alguna manera. Les tres vies antigues més importants (camins carreters) han estat, de nord a sud, el camí del Collsacabra, el camí de les Guilleries i la Via Augusta-el Congost. El camí del Collsacabra anava per l'altiplà; quan hom s'hi havia enfilat des de la vall del Brugent o la vall d'en Bas, s'anava en camí planer fins a Vic. El de les Guilleries ha anat canviant amb el temps: primer, va ser el camí del Coll, després el camí del Pedró i avui dia l'eix transversal. El camí de la Via Augusta (de Girona a Barcelona per l'interior) que seguia aproximadament l'actual traçat de l'autopista i s'enfilava a Vic pel Congost ha estat, fins fa poc, la via més important de comunicació.

Les comunicacions dins les Guilleries tenien en compte el riu Ter i l'existència de valls fèrtils com la de Susqueda-Querós. No hi havia cap camí carreter a les ribes del Ter que portés de Susqueda al Pasteral o de Susqueda a Querós. En canvi, sí que hi ha evidències que des

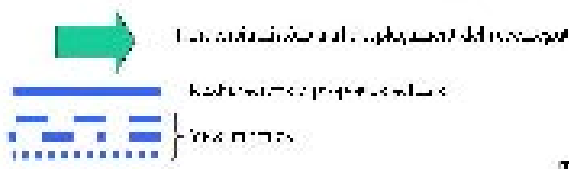
de Susqueda sortia un camí cap a Sant Martí Sacalm, travessant la riera de Rupit pel pont de Sallent, i un altre camí que anava de Susqueda a Osor pel coll de Nafre. Des d'aquest punt, es podia baixar a Osor o vorejar la part nord de la muntanya de Sant Gregori passant pel Cerver, el Clascar i arribar a la Celler de Ter. Des d'Osor, en algun moment o altre, possiblement en els segles XIV o XV, es va fer un camí que vorejava la riera per arribar a Anglès. A partir d'aquest moment el primer tram del camí de muntanya de Sant Gregori devia perdre importància a favor del camí de Bellapolla-el Pedró (vegeu l'*Atles del comtat d'Osona* de J. Bolòs i V. Hurtado). Aquest camí carreter s'enfilava des de Sant Martí Sapresa-Brunyola

El camí ral d'Osor a Susqueda i l'ermita de la Mare de Déu del Part (segle XIV), en ruïnes. És al tram d'Osor al coll de Nafre.

Foto: Anna Borbonet

LEGENDA

mundantia amunt buscant el mínim pendent carener per esquitllar Santa Bàrbara i, en diferents traçats no determinats, dirigir-se cap a Sant Hilari Sacalm. Aquesta població es configurava en una cruïlla de camins (cap a Vic, Arbúcies, camí del Coll, Santa Coloma de Farners, camí del Pedró...) que, de segur, va contribuir en el seu desenvolupament urbà. Des de Sant Hilari també s'anava al camí del Coll; cal recordar (vegeu "Un camí antic de Girona a Vic per les Guilleries") que aquest camí continuava per l'ermita de Sant Andreu de Bancells i travessava la riera Major pel pont de Malafogassa.

El Collsacabra i les Guilleries també devien comunicar-se d'alguna manera. Les diferents localitzacions de cases, ermites... a l'àrea compresa entre el Collsacabra i el riu Ter a l'Atles del comtat d'Osona i el mapa de Juli Serra fan pensar que l'única via que travessava els cingles passava per Sant Joan de Fàbregues. Així, des de Rupit per anar a les Guilleries es passava per Sant Joan i s'anava cap a algun lloc proper a Montdòis i a trobar-se amb una cruïlla amb dos brancals: un cap a Querós, que en travessar el Ter pel pont de Querós (avui quasi sempre negat per les aigües de l'embassament de Susqueda) s'enfilava muntanya amunt per anar a trobar el camí del Coll, i un altre que baixava cap a Susqueda per la Muntada. Per sota els cingles, un altre camí, possiblement de bast, devia anar de Sant Joan fins a Sant Martí Sacalm passant pel castell de Fornils. Tanmateix, des de l'altiplà del Collsacabra es podia anar fàcilment a Vic i, per l'altra banda, tant es podia anar en direcció a Olot com baixar des de l'alçada de la Salut fins a alguna població com les Planes o Amer, per llavors poder dirigir-se cap a Girona.

Conclusió

En resum, les principals vies de comunicació que vorejaven o travessaven les Guilleries es poden ordenar per facilitat de recorregut (amb l'afegit d'indicació de la seva orientació quan toca el Collsacabra o les Guilleries): camí Via Augusta-Congost de Girona a Vic (SW de Girona a Granollers), camí de Girona a Olot per Amer (NW d'Anglès a la vall d'en Bas), camí d'Olot a Vic pel Collsacabra (SW), camí de Vic cap al Vallès (de nord a sud) i finalment, dins les Guilleries, el camí de Girona a Vic (d'est a oest).

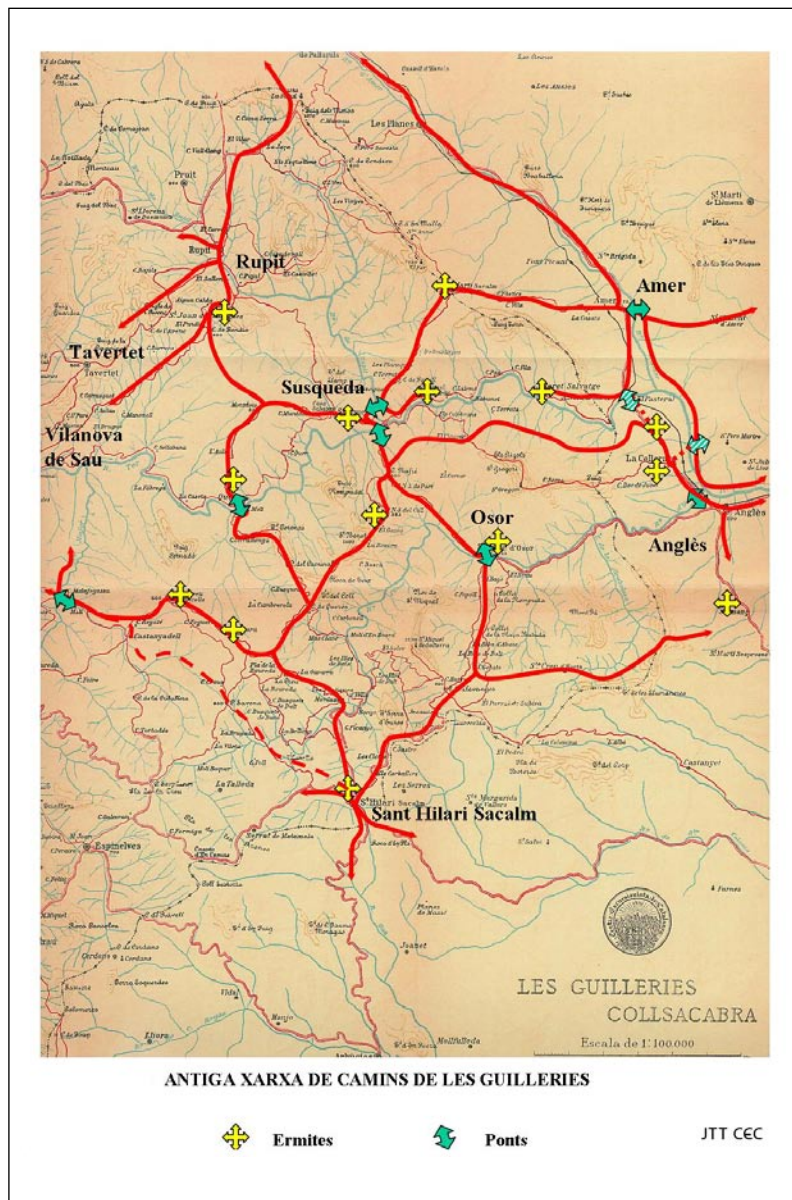
La importància dels camins canvia amb el temps. El camí de Girona a Vic n'és un clar exemple. De sempre hi ha hagut diferents vies per travessar les Guilleries: primer va ser el camí del Coll, després el camí del Pedró (Bellapolla) i avui dia l'eix transversal. O sigui, que la tendència ha estat d'allunyar-se del Ter i apropar-se al Montseny. Els projectes de realització de vies

de comunicació, que travessen les Guilleries, al congost del Ter (prolongació de la N-141, via fèrria de Vic al Pastoral...) s'han quedat com a projectes. La llunyania de les principals vies de comunicació ha creat un espai al voltant de les valls d'Osor i Susqueda que es protegeix per si sol. A la banda del Collsacabra està passant el mateix, la nova carretera de Bracons farà que l'actual via de comunicació entre Vic i Olot, amb una pervivència mil·lenària amb poques modificacions, quedi com a secundària i això representa també un allunyament del Ter.

Josep Tarrés i Turon

Bibliografia

- BOLÓS, JORDI - VÍCTOR HURTADO (2001). *Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia. Atles del comtat d'Osona* (798-993). Rafael Dalmau Editor. Barcelona.
- BOLÓS, JORDI - VÍCTOR HURTADO (2000). *Atles dels comtats de la Catalunya carolíngia. Atles del comtat de Girona* (785-993). Rafael Dalmau Editor. Barcelona.
- CAMPILLO, XAVIER (2001). *La gestió de la xarxa de camins en zones de muntanya: el cas del Parc natural del Cadí-Moixeró* (tesi doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona.
- CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA (1924). *Les Guilleries. Descripció General de la Comarca*. Barcelona. Inclou el Mapa itinerari Les Guilleries Collsacabra 1: 100.000.
- DEL VILAR, M. (1988). "Las vías de comunicación en la comarca de la Selva en época romana" dins *Cypselia IV*, pàg. 171.
- El mapa del Montseny, *Les Guilleries i el Collsacabra*.
- JULI SERRA, 1890 (2004) Competium, Girona.
- NAVAS, TERESA (2003). "Evolució de la xarxa viària a Catalunya" dins *Obres Públiques a Catalunya*, Real Academia de Ingeniería.
- OSONA, ARTUR (1899). *Guia itinerària de la regió del Montseny i Guilleries*. Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona.
- PERÁN, GREGORIO (1988). *Los caminos de Cataluña en la primera mitad del siglo XVIII. Una estructura preindustrial* (tesi doctoral). Universidad Complutense de Madrid.
- PLADEVALL, ANTONI (1993). "El poblament i la propietat de la terra als antics termes de Sant Hilari Sacalm i la vall d'Osor (s.X)". *Quaderns de la Selva*, núm. 4, Santa Coloma de Farners.
- RAMS, EMILI i JOSEP TARRÉS (2002). *Un viatge per les*

Guilleries i el Montseny. Rafael Dalmau Editor.

SERRA, JULIO (1891). *Las Guillerías*. Luis Tasso. Barcelona.

TARRÉS, JOSEP (2002). "Un camí antic de Girona a Vic per les Guilleries" dins *Quaderns de la Selva*, núm. 14. Centre d'estudis selvatans.

TARRÉS, JOSEP (2003). "Aspectes sobre cartografia de les Guilleries. Un estímul per a l'estudi de les comunicacions" dins *Quaderns de la Selva*, núm. 15. Centre d'estudis selvatans, pàg. 191-199.

Mapes base procedents de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC) i del Centre Excursionista de Catalunya (CEC).

NOTA: Article publicat a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*. Vol. XLVI. 2005, Girona - MMV